

Sortimentsonderzoek heesters, coniferen en vaste planten

Periode 2003-2007

Ir. M.H.A. Hoffman & Ir. M.E.C.M. Hop

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.
Sector Bomen
April 2008

© 2008 Wageningen, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving.

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V. is niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij gebruik van gegevens uit deze uitgave.

Projectnummer: 3231.1070.00

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.

Sector Bomen

Adres : Prof. van Slogterenweg 2
: Postbus 85, 2160 AB Lisse
Tel. : 0252 – 46 21 21
Fax : 0252 – 46 21 00
E-mail : info.ppo@wur.nl
Internet : www.ppo.wur.nl

Inhoudsopgave

pagina

1	INLEIDING	5
1.1	Inhoud rapport.....	5
1.2	Hoofdoelen	5
1.3	Strategie en aanpak.....	5
1.4	Kennisoverdracht.....	6
2	SAMENVATTINGEN DEELONDERZOEKEN.....	7
2.1	Grote sortimentsopplantingen / keuringen	7
2.1.1	Buddleja.....	7
2.1.2	Caryopteris	7
2.1.3	Ceanothus.....	7
2.1.4	Hydrangea paniculata.....	8
2.1.5	Weigela.....	8
2.2	Kleine sortimentsopplantingen	8
2.2.1	Clethra.....	8
2.2.2	Corylopsis.....	9
2.2.3	Itea.....	9
2.2.4	Laburnum.....	9
2.3	Themaonderzoeken	9
2.3.1	Aantrekkelijke bast en takvorm	10
2.3.2	Beplanting van boomspiegels.....	10
2.3.3	Geurende gewassen	10
2.3.4	Kleine hagen, grote toepasbaarheid	11
2.3.5	Vaste planten in het Nederlands openbaar groen.....	11
2.4	Diverse werkzaamheden.....	12
2.4.1	Afronding onderzoek vorige periode	12
2.4.2	Afronding veredelingsonderzoek	12
2.4.3	Taxonomische ondersteuning PPH en KVBC	12
3	PUBLICATIES, LEZINGEN EN ANDERE OUTPUT	13
3.1	Publicaties	13
3.1.1	Tot 2008	13
3.1.2	Vanaf 2008 (vervolg).....	14
3.2	Lezingen en posterpresentaties	15
3.2.1	Tot 2008	15
3.2.2	Vanaf 2008 (vervolg).....	15
3.3	Referentiecollecties	16
3.4	Foto's en herbarium	16
	SAMENVATTING.....	17

1 Inleiding

1.1 Inhoud rapport

Deze rapportage geeft een overzicht van de onderwerpen waaraan in het kader van het project sortimentsonderzoek sierheesters, coniferen en vaste planten (311070) is gewerkt. Per deelonderwerp wordt een korte samenvatting gegeven. De keus van de onderwerpen is vastgesteld door de begeleidingscommissie van het project. De onderwerpen zijn ingedeeld in de volgende items.

1. Grote sortimentsonderzoeken / keuringen
2. Kleine sortimentsonderzoeken
3. Themaonderzoeken
4. Diverse werkzaamheden
 - Afronden lopende sortimentsonderzoeken
 - Afronden lopend selectie en veredelingsonderzoek
 - Taxonomische ondersteuning PPH en KVBC

1.2 Hoofdoelen

- Het vergelijken van de nieuwe cultivars met het bestaande handelssortiment.
- Het aangeven en promoten van de kwalitatief beste planten per toepassing.
- Het bepalen van specifieke behandeling en verzorging van (nieuwe) gewassen of nieuwe toepassingen.
- Het aangaan en/of versterken van internationale samenwerking
- Kennisvermeerdering en –verspreiding van sortiment
- Het verbeteren van de naamgeving van gewassen in de keten.
- Het bijdragen aan de ontwikkeling van nieuwe innovaties (concepten)
- De afzet van gezonde en duurzame producten stimuleren door deze bekend te maken bij handel, tuincentra en gebruikers.
- De sector met objectieve informatie ondersteunen bij het maken van de juiste gewaskeuze in het teelt of beplantingsplan.

1.3 Strategie en aanpak

- Verzamelen van het in West Europa aanwezige standaardsortiment en de nieuwe cultivars; tijdelijk opplant; vermeerdering van uitgangsmateriaal
- Vaststellen identiteit cultivars
- Keuren en bepalen van gebruikswaarde i.s.m. KVBC
- Literatuuronderzoek
- Intensieve samenwerking met andere organisaties in binnen- en buitenland

De output van het onderzoek vindt steeds breder zijn weg. Uitgangspunt is om bij de verspreiding van de kennis niet alleen de gehele afzetketen te bereiken, maar vooral ook onderwijs en specifieke doelgroepen van gebruikers van boomkwekerijgewassen. Verder moet de kennis vooral die doelgroepen bereiken, waarmee het beste aan de doelstellingen wordt voldaan.

Belangrijke doelgroepen zijn: kwekers en handelaren, groenvoorzieners, gemeentes, tuincentra en consumenten.

Bij samenwerking met PPH is rekening gehouden met het gegeven dat PPH geen promotie maakt voor kwekersrechtelijk beschermde gewassen die niet door iedereen gekweekt mogen worden.

1.4 Kennisoverdracht

- Productie van eindselecties; zoveel mogelijk samen met kwekers (oa. keuringscommissie KVBC).
- Overdracht van plantenkennis; zowel in de vorm van morfologische beschrijvingen ter bepaling van de soortechtheid als kennis voor het toepassen van gewassen op de juiste manier en de juiste plaats.
- Kennisoverdracht in de vorm van:
 - o Samenstellen en publiceren vakbladartikelen.
 - o Samenstellen en publiceren (semi-)wetenschappelijke artikelen (bv. Dendroflora).
 - o Invoer gegevens in PlantScope.
 - o Publicatie in consumentenbladen
 - o Publicatie in nieuwsbrief PPH
 - o Gebruik kennis in lesmateriaal voor scholen (links middels diverse andere projecten)
 - o Opplanting van nieuwigheden, specifieke plantvormen of selecties in de sortimentstuin: demonstratie voor gebruikers in de gehele afzetketen.
 - o Invoegen info in cursussen/workshops (in kader van project 316019; sortimentstuin)
 - o Invoegen kennis bij organiseren seminar bij Plantarium of buitenlandse beurs (samen met PPH)
 - o Toepassen gegevens in brochures PPH.
 - o Uitgeven van soortecht materiaal.
 - o Inleg herbariamateriaal en maken van productdia's
 - o Samenstellen en overdragen referentiecollecties.

2 Samenvattingen deelonderzoeken

2.1 Grote sortimentsopplantingen / keuringen

2.1.1 Buddleja

In de afgelopen jaren zijn veel nieuwe cultivars van *Buddleja davidii* op de markt gekomen. PPO heeft 40 ervan getest, en komende jaren zullen deze planten in Europees verband nog verder worden onderzocht (als Eurotrial). De sterrenkeuring die door de KVBC is uitgevoerd zal dan ook pas aan het eind van dit onderzoek worden gepubliceerd.

De meeste mensen planten een *Buddleja* om vlinders naar hun tuin te lokken. Een onderdeel van de test was, om te zien of alle rassen *Buddleja* even aantrekkelijk zijn voor vlinders. Daartoe zijn in twee zomers op meerdere dagen vlinders geteld. Licht paarse en lichtroze bloemen waren het meest aantrekkelijk, gevolgd door andere pastelkleuren. Zeer donkere kleuren, hardroze en wit waren minder aantrekkelijk. Maar ook de minst aantrekkelijke vlinderstruiken kunnen nog steeds vol vlinders zitten, als er weinig concurrentie van andere voedselplanten is. Om gegarandeerd vlinders in de tuin te krijgen is het belangrijk om een lange bloeiduur te hebben. Twee cultivars met verschillende bloeitijden aanplanten, of een deel van de planten terugknippen zorgt voor een lang bloeiseizoen. Het sterk terugsnoeien van een *Buddleja* is goed voor de gezondheid van de plant. Takken die beschadigd zijn door vorst worden weggehaald, die anders een invalspoort zouden kunnen vormen voor schimmels. De struik bloeit er iets later door, maar blijft even rijk bloeien en is even aantrekkelijk voor vlinders.

Eindrapport: Hop, M. (2006): *Buddleja davidii* - tussenstand sortimentsonderzoek – Dendroflora 43, p. 59-64.

2.1.2 Caryopteris

Het vrij kleine geslacht *Caryopteris* (Blauwbaard) is in de nazomer en herfst een opvallende kleine heester in de Nederlandse tuinen. Vooral *C. incana* en *C. ×clandonensis* en cultivars zijn bekend. Helaas is er veel verwarring wat betreft de soortechtheid van sommige cultivars vooral enkele oudere cultivars, zoals 'Kew Blue', 'Heavenly Blue' en 'Arthur Simmonds'. Daarnaast heeft het sortiment zich de afgelopen jaren meer dan verdubbeld, als gevolg van introductie van nieuwe cultivars. Daarom is door PPO een overzicht gegeven van het sortiment. In samenwerking met de Koninklijke Vereniging voor Boskoopse Culturen (KVBC) is tevens een sterrenkeuring uitgevoerd, waarin zowel nieuwe als oude cultivars betrokken zijn.

Voor dit onderzoek zijn ruim 20 verschillende *Caryopteris* verzameld en aangeplant op het PPO-proefveld in Boskoop.

Eindrapport: Hoffman, M. (2006): *Caryopteris* (sortimentsonderzoek & keuringsrapport) – Dendroflora 43, p. 65-79.

2.1.3 Ceanothus

Ceanothus (Rhamnaceae) is een geslacht van heesters die bekendstaan om hun helder blauwe bloemen. In Nederland worden ze niet veel gebruikt, hoewel veel soorten winterhard genoeg zijn. Het probleem is het Nederlandse klimaat: Winterhardheid en nattigheid. Maar gezien de verwachte klimaatverandering zou *Ceanothus* in de toekomst een grotere rol in Nederlandse tuinen kunnen spelen. Van 2003 tot 2007 is een collectie van 40 *Ceanothus* soorten en cultivars getest in

Boskoop. Als ze op een goed gedraineerde, zonnige plaats gezet worden doen verschillende cultivars het ook hier goed. Naar verschillende keuringen door de KVBC zijn 6 cultivars als "goed", 5 als "zeer goed" en de cultivar 'Skylark' als "uitstekend" beoordeeld voor Nederlandse tuinen. De bladverliezende cultivars van *C. x delilianus* en *C. x pallidus* deden het zeer goed, inclusief *C. x pallidus* 'Marie Simon', het beste roze bloeiende ras. Zeer veel soorten en cultivars zijn nog niet in Nederland uitgeprobeerd. Over dit onderzoek is een artikel geschreven in Dendroflora 43, dat een overzicht geeft van 35 soorten en hybriden, plus een beschrijving van rond de 100 cultivars die niet in de proef hebben gestaan. Eindrapport: Hop, M. (2006): Ceanothus - sortimentsonderzoek en keuringsrapport – Dendroflora 43, p. 80-123.

2.1.4 Hydrangea paniculata

Het aantal cultivars van *Hydrangea paniculata* is de afgelopen jaren flink toegenomen. Vooral van het nieuwere sortiment is weinig bekend over gebruikswaarde en is onduidelijk in hoeverre de nieuw geïntroduceerde cultivars een verbetering vormen van het bestaande sortiment. Vooral in België en Nederland is er de afgelopen jaren een aantal veelbelovende nieuwe cultivars ontstaan. In praktijk worden *Hydrangea paniculata*'s of in de winter teruggeknipt of niet of licht gesnoeid. Terugknippen heeft effect op de bloeirijkheid en de grootte van de bloeiwijze, maar dit verschilt per cultivar.

Dit onderzoek is op initiatief van de KVBC opgezet als EuroTrial (zie Bijlage 1). In diverse Europese landen is hetzelfde sortiment opgeplant. Over en weer vinden regelmatig bezoeken en uitwisseling van materiaal plaats. De internationale samenwerking wordt zo flink versterkt.

In dit onderzoek zijn nieuwe cultivars vergeleken met het bestaande handelssortiment op diverse locaties in Europa. Als resultaat is een lijst met aanbevolen cultivars samengesteld. Ook is het effect bepaald van terugknippen op de groei en bloei per cultivar.

Eindrapport: Hoffman, M. (2008): *Hydrangea paniculata* (sortimentsonderzoek en keuringsrapport) – Dendroflora 44 (in druk).

2.1.5 Weigela

Weigela is een veel gebruikte sierheester in de gematigde gebieden, vooral vanwege de kleurrijke bloemen en/of bladeren. Het sortiment is de afgelopen jaren flink uitgebreid, waardoor inmiddels al meer dan 200 cultivars bekend zijn. Het is voor kwekers en gebruikers lastig om een keuze te maken. Verder is er in praktijk veel verwarring over de juiste indeling van cultivars. Veel cultivars worden ingedeeld in een soort, met name *W. florida* en *W. praecox*, maar zijn niet zuiver. In dit onderzoek is door PPO een nieuw classificatiesysteem ontwikkeld voor indeling van cultivars in acht cultivargroepen. Samen met de KVBC is een sterrenkeuring uitgevoerd waarbij veel nieuwe cultivars zijn vergeleken met oudere. Als resultaat is een lijst met aanbevolen cultivars samengesteld.

Eindrapport: Hoffman, M. (2008): *Weigela* (sortimentsonderzoek en keuringsrapport) – Dendroflora 44.

2.2 Kleine sortimentsopplantingen

2.2.1 Clethra

Een klein gewas dat erg ondergewaardeerd wordt. Vooral opvallend vanwege sterk geurende bloemen. Er is de laatste jaren een aantal cultivars ontwikkeld, vooral roodbloemigen.

In het onderzoek zijn vrijwel alle in Nederland beschikbare soorten en cultivars (cva. 20) opgeplant in de sortimentstuin in Boskoop. De planten zijn beoordeeld samen met de keuringscommissie van de KVBC. Daarnaast zijn aanvullende waarnemingen gedaan in oudere collecties in botanische tuin Wageningen en Arboretum

Trompenburg. Onder andere bij Arboretum Trompenburg staat een compleet sortiment. Er zijn enkele naamsproblemen opgelost, het sortiment is beschreven en gefotografeerd en door de KVBC is een sterrenkeuring uitgevoerd. Daarbij blijken enkele nieuwe cultivars zeer waardevolle aanwinsten in het sortiment.

Eindrapport: Hoffman, M. (2008): *Clethra* (sortimentsonderzoek en keuringsrapport) – Dendroflora 44.

2.2.2 *Corylopsis*

Corylopsis, de Schijnhazelaar, is een van de eerste heesters die na de winter in bloei komt. De zachtgele hangende bloemtrosjes geuren vaak heerlijk. In Nederland zijn verschillende soorten in de handel, maar de naamgeving van de planten is vaak verouderd of twijfelachtig. In Boskoop is van 2002 tot 2006 het handelssortiment opgeplant en bestudeerd. Verschillende soorten en cultivars zijn het waard om in Nederland als tuinplant vaker gebruikt te worden. Voor enkele planten met een verouderde taxonomische indeling wordt een cultivarnaam voorgesteld. De waardevolle tuinplant die in Nederland als *C. sinensis* var. *calvescens* verkocht wordt, maar dat niet is, krijgt de nieuwe naam *C. glabrescens* 'Lemon Drop'. De iets purperbladige vorm van *C. sinensis* f. *veitchiana* is *C. sinensis* 'Veitch's Purple' gedoopt.

Eindrapport: Hop, M. (2005): *Corylopsis* (sortimentsonderzoek) – Dendroflora 42, p. 88-101.

2.2.3 *Itea*

De bloemwilg (*Itea*) is een kleine heester die erg ondergewaardeerd wordt. Met name met *I. virginica* 'Henry's Garnet' zijn zeer goede ervaringen opgedaan in tuinen en openbaar groen. Inmiddels zijn er ook enkele andere cultivars ontwikkeld, die in Nederland nog niet of nauwelijks bekend zijn. De meeste rassen wijken nauwelijks af van de wilde soort *I. virginica*. Zelfs het ras 'Beppu', dat tot de soort *I. japonica* zou behoren blijkt toch gewoon een niet erg winterharde selectie van *I. virginica* te zijn. De soorten *I. illicifolia* en *I. yunnanensis* zijn wel anders, met hun klimmende habitus en glanzende leerachtige blad. Vanwege hun beperkte winterhardheid zijn ze echter voor Nederland van geringe betekenis. De meest opvallende nieuwe rassen zijn twee compacte planten, die net zo'n mooie rode herfstkleur hebben als 'Henry's Garnet', namelijk 'Sprich' (LITTLE HENRY) en 'Merlot'. Ze lijken erg op elkaar, maar ze zijn niet volledig identiek. Een andere interessante cultivar is 'Sarah Eve', die lichtroze bloemen heeft in plaats van witte. De kleur is echter niet erg uitgesproken. Eindrapport: Hop, M. (2008): *Itea* (sortimentsonderzoek & keuringsrapport) – Dendroflora 44 (in druk).

2.2.4 *Laburnum*

Het kleine geslacht *Laburnum* (Gouden regen) telt slechts 2 soorten, *L. alpinum* en *L. anagyroides*. Deze soorten kruisen vrij gemakkelijk en geven de soorthybride *L. × watereri*. Alom bekend en zeer typerend zijn de lange gele bloemtrossen. De inmiddels meer dan een eeuw oude *L. × watereri* 'Vossii' is nog steeds veruit de bekendste en meest gekweekte cultivar. Van die andere cultivars zijn overigens de meesten ook al meer dan 100 jaar oud. Wel is er vrij veel naamsverwarring, onder andere vanwege de hybridisatie tussen beide soorten. De laatste decennia heeft de zg. dikkoppen-ziekte de kop opgestoken en zorgt in praktijk soms voor ongemak in de teelt. In dit artikel wordt door Praktijkonderzoek Plant & Omgeving een overzicht gegeven van het sortiment. Naast enkele gangbare onderwerpen zoals de achtergronden van het onderzoek, taxonomie en verspreiding, beschrijving, gebruikswaarde en vermeerdering, wordt ook vrij uitgebreid ingegaan op de dikkoppen-ziekte. Aan het eind worden de verschillende soorten en cultivars behandeld.

Eindrapport: Hoffman, M. (2006): *Laburnum* (sortimentsonderzoek) – Dendroflora 43, p. 124-133.

2.3 Themaonderzoeken

2.3.1 Aantrekkelijke bast en takvorm

Door PPO is onderzoek gedaan naar het thema aantrekkelijke bast en takvormen bij bomen en struiken. Opvallende kleur of structuur van de bast of bijzondere takvormen kunnen een welkome meerwaarde aan planten geven. Niet in het minst omdat de meeste bomen en heesters bijna de helft van de tijd van het jaar geen blad of bloemen dragen.

De belangrijkste doelstelling van dit onderzoek is het geven van een overzicht van soorten en cultivars met sierwaarde van stam, takken of twijgen. En daaraan gekoppeld het aanbevelen en promoten van het meest geschikte sortiment. Dit artikel geeft in het eerste deel achtergronden over het onderzoek en het onderwerp, zoals functie van bast en diversiteit aan basten.

Daarna wordt ingegaan op de gekleurde twijgen, waarbij per kleur het belangrijkste sortiment wordt besproken. Daarna worden de gekleurde stammen en takken behandeld. Ook hierbij wordt per kleur het belangrijkste sortiment besproken. Dan volgt de sierwaarde als gevolg van verschillende stam- en takstructuren (kurkvorming, doornen en stekels, lenticellen en afschilferende bast). Vervolgens volgen bijzondere takvormen met sierwaarde, zoals gedraaide takken en afwijkende takdikte. Tenslotte volgt aan het eind een overzichtstabel waarin per soort en soms per cultivar de sierwaarde van de stam en takken en/of van de twijgen wordt aangegeven.

De gegevens zijn ontleend aan literatuuronderzoek en eigen ervaringen en waarnemingen.

Eindrapport: Hoffman, M. (2006): Bomen en struiken met aantrekkelijke bast en takvorm – Dendroflora 43, p. 31-58.

2.3.2 Beplanting van boomspiegels

In het openbaar groen en in tuinen wordt de ruimte rondom de stamvoet van bomen (de boomspiegel) op verschillende manieren ingericht. Soms wordt helemaal niets ondernomen en is de boomspiegel kaal en vaak lelijk. Vaak loopt de bestrating of het gazon gewoon door tot aan de stam, of wordt boomschors, grind of een sierrooster aangebracht. Regelmatig echter wordt ook gekozen voor beplanting van deze ruimte met sierheesters en/of vaste planten. Deze laatste optie is gewoonlijk het meest esthetisch, mits de beplanting goed aanslaat en groeit conform de verwachtingen. Voor het beplanten van boomspiegels leent zich lang niet elk gewas, omdat de omstandigheden vrij beperkend zijn. Een succesvolle aanplant staat of valt bij een goede basis (grondbehandeling) en juiste sortimentskeuze. Praktijkonderzoek Plant en Omgeving deed onderzoek en stelde voor verschillende types boomspiegels een aanbevolen sortiment samen.

Eindrapport: Hoffman, M. (2008): Beplanting van boomspiegels – Dendroflora 44.

2.3.3 Geurende gewassen

Plantengeuren spelen een belangrijke rol in ons leven. Desondanks is de eigenschap geur jarenlang miskend en verwaarloosd bij de selectie van nieuwe cultivars. De laatste jaren komt er duidelijk meer erkenning voor de eigenschap geur. Steeds vaker komen geuraanduidingen in catalogi of op labels te staan of worden als aparte lijsten gepubliceerd. Uit recent marktonderzoek blijkt dat de eigenschap geur bij Lavendel een belangrijk aankoopcriterium is. In dit onderzoek wordt door Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (PPO) een overzicht gegeven van geurende voor de tuin en terras. Daarbij worden alleen boomkwekerijgewassen behandeld. In dit onderzoek wordt eerst achtergrondinformatie over plantengeuren gegeven. Hierbij wordt ingegaan op de volgende aspecten:

- Aanleiding en opzet van het onderzoek
- Geur als gebruikswaardekenmerk
- Geurende plantendelen
- Waar komt geur bij planten vandaan?
- Waartoe dienen plantengeuren?
- Geur en bestuivers
- Nabootsen van geuren
- Geurbeleving bij mensen
- Analyse van plantengeuren
- Aanduiding van geur
- Gunstige en ongunstige omstandigheden
- Stinkende planten
- Gebruik van geurende planten
- Namen met geuraanduidingen

Daarna wordt een lijst van geurende gewassen gegeven. Hierin staan de planten alfabetisch gerangschikt en wordt in verschillende kolommen vermeld: de gewasgroep (struik, boom, vasteplant, etc.), de USDA winterhardheidszone en de geur van bloemen bladeren of andere delen.

Tenslotte worden de sterkst geurende gewassen kort besproken. Deze onderstaande planten hebben vanwege hun sterke tot zeer sterke aantrekkelijke geur een grote meerwaarde in de tuin. Het zijn de planten waar je vanwege de opvallende geur niet omheen kunt. Van de tabel zijn het de planten met sterk of zeer sterk zoet geurende bloemen en/of de planten met zeer sterk aangenaam geurende bladeren. De planten zijn in meer of mindere mate in Nederland verkrijgbaar als tuinplant of kuipplant.

Eindrapport: Hoffman, M. (2005): Geurende houtige gewassen en vaste planten – Dendroflora 42, p. 26-87.

2.3.4 Kleine hagen, grote toepasbaarheid

Kleine hagen vormen een essentieel onderdeel van veel tuinen. Naast de geijkte liguster, buxus of lavendel komen ook onbekendere gewassen in aanmerking voor deze toepassing. PPO heeft in Boskoop verschillende hagen in de praktijk uitgetest, variërend van 40 tot 120 cm hoog. Er is gekeken naar hoe ze sluiten, de grootte en sierwaarde plus het type onderhoud dat ze vergen. Als haagje tot 60 cm hoog waren de beste uitgeteste soorten *Hebe topiaria* en *Ilex macimowicziana* var. *kanehirae*. Van de soorten tot 1.20 m deden het prima: *Buddleja* 'White Ball', *Escallonia* 'Edinensis', *Fuchsia magellanica* var. *gracilis*, *Ligustrum japonicum* 'Texanum' en *Malus* 'Adirondack'. In het artikel verschenen in de Boomkwekerij 51/52 van 2007 worden nog meer geschikte soorten genoemd.

Eindrapport: Hop, M. (2007): Verrassende haagplanten voor de tuin - De boomkwekerij 51, p 12-13.

2.3.5 Vaste planten in het Nederlands openbaar groen

In Nederland is openbaar groen in steden vaak schaars en monotoon. De vraag naar meer openbaar groen wordt steeds sterker, maar het lijkt op dit moment niet haalbaar om er veel meer oppervlak voor te reserveren. Een andere manier om het positieve effect van groen op mensen te vergroten is, door het aantal gebruikte soorten te verhogen. Vaste planten zijn hiervoor bij uitstek geschikt, omdat ze op een beperkt oppervlak veel kleur en variatie bieden. Meestal worden ze ingezet als bodembedekker in vakbeplanting, maar er zijn nog veel meer toepassingsmogelijkheden. Vooral als onderdeel van groenelementen in woonwijken zijn ze zeer geschikt.

Vaste planten leveren veel waar voor hun geld, maar de kosten in het eerste jaar zijn wel relatief hoog. Als er planten voor extensief beheer worden neergezet, kan de totale investering over 10 jaar juist lager uitvallen dan voor gras of heesters, vooral door de lage onderhoudskosten. Om het onderhoud te beperken zijn de plantenkeuze en de voorbereiding van de plantlocatie zeer belangrijk. Voor elke locatie zijn wel vaste planten te vinden die er goed kunnen

functioneren. Daarvoor is het nodig dat de gebruikers goed op de hoogte zijn van de eigenschappen van de planten en de locatie, en die op elkaar afstemmen. Ook moet gewoonlijk de grond worden verbeterd en moeten wortelonkruiden grondig worden verwijderd.

De informatie over de planteigenschappen en de beste methoden voor aanplant en onderhoud was vroeger bij de groendiensten van gemeentes aanwezig. Tegenwoordig huren gemeentes vaak externe bedrijven in voor ontwerp, levering, aanleg en onderhoud, waardoor de kennis over het werken met vaste planten versnipperd is geraakt. Op het moment doen verschillende partijen pogingen om de kennis weer samen te brengen en toegankelijk te maken. Het groene onderwijs geeft het onderwerp aandacht. Commerciële partijen als ontwerpbureaus, kwekers en aanleg- en onderhoudsbedrijven zoeken naar samenwerking om zo gemeentes te benaderen met een totaalpakket. Deze ontwikkelingen bieden hoop voor een grotere toepassing van extensief beheerde vaste planten in het Nederlandse openbaar groen.

Eindrapport: Hop, M. (2008): Vaste planten in Nederlands openbaar groen – onderzoeksrapport PPO nr. 425, 64 p.

2.4 Diverse werkzaamheden

2.4.1 Afronding onderzoek vorige periode

Een aantal onderzoeken uit de vorige periode (1998-2002) is afgerond door het schrijven van de laatste publicaties en het geven van lezingen. Dit was van de volgende gewassen: *Helenium*, *Syringa Villosae* Groep (*S. ×prestoniae* & verwanten), *Nepeta*, Herfstasters en *Taxus*. Zie overzicht publicaties en lezingen H. 3.

2.4.2 Afronding veredelingsonderzoek

In het kader van afronding selectie en veredelingsonderzoek is in 2003 en 2004 tijd besteed aan de introductie (& keuring) van de laatste gewassen uit het veredelingsonderzoek. Dit waren de gewassen: *Skimmia* (*S. japonica* 'Pixel' en *S. japonica* 'Temptation'), *Crataegus* (C. 'Jubilee' (BOOMFEESTDAG)), *Pieris* (*P. japonica* 'Passion'), *Agastache* 'Heatwave', *Aster ageratoides* 'Stardust' & 'Starshine' en *Happlopappus* 'Purple Carpet'.

2.4.3 Taxonomische ondersteuning PPH en KVBC

Aan PPH en KVBC is op verzoek taxonomische ondersteuning gegeven. Aan PPH is bijvoorbeeld ondersteuning gegeven bij controle diverse posters en brochures. Daarnaast is er meegedraaid in de werkgroep Weesp, een proefproject voor de Groene Stad.

3 Publicaties, lezingen en andere output

3.1 Publicaties

3.1.1 Tot 2008

- Hoffman, M. (2002): Syringa Villosae Groep (sortimentsonderzoek en keuringsrapport): Dendroflora 39, p. 104-120
- Hoffman, M. (2003): Nieuwe groep Syringa Villosae in opkomst: De boomkwekerij 49, p. 16-18
- Hoffman, M. (2003): Uitgebreid sortiment Kattekruid in kaart gebracht: Tuin & Landschap 10, p. 18-21
- Hoffman, M. (2004): Cultivar classification of Taxus L. (Taxaceae) – Acta Hort. 634, ISHS, p. 91-96
- Hoffman, M. (2004): Een nieuwe groep Seringen in opkomst – Tuin & Landschap 9, p. 12-14
- Hoffman, M. (2004): Syringa Villosae Group, first cultivar group in Syringa - Lilacs
- Hoffman, M. (2004): Taxus (sortimentsonderzoek en keuringsrapport) – Dendroflora 40, p. 82-145
- Hoffman, M. (2005): Sortiment Taxus verzameld, geordend en gekeurd - De Boomkwekerij 25, p. 22-25.
- Hoffman, M. (2005): Geurende houtige gewassen en vaste planten – Dendroflora 42, p. 26-87
- Hoffman, M. (2006): Bomen en struiken met aantrekkelijke bast en takvorm – Dendroflora 43, p. 31-58
- Hoffman, M. (2006): Caryopteris (sortimentsonderzoek & keuringsrapport) – Dendroflora 43, p. 65-79
- Hoffman, M. (2006): Laburnum (sortimentsonderzoek) – Dendroflora 43, p. 124-133
- Hoffman, M. (2007): Geurend sortiment verkoopt: maak de juiste keuze – De Boomkwekerij 14, p. 10-11 (& maar info op www.deboomkwekerij.nl)
- Hoffman, M. (2007): Kaal, maar toch aantrekkelijk – De Boomkwekerij 49, p. 14-16 (& maar info op www.deboomkwekerij.nl)
- Hoffman, M. (2007): Kies de juiste goudenregen – De Boomkwekerij 41, p. 18-20
- Hoffman, M. (2007): Nieuwe cultivars Caryopteris verdringen de oude – De Boomkwekerij 43, p. 14-17
- Hoffman, M. (2007): Nieuwe generatie Asters (als beste getest) – Groei & Bloei 10, p. 18-23
- Hoffman, M. (2007): Relaties tussen planteigenschappen en welbevinden van mensen (literatuuronderzoek) – Rapport 146, Plant Research International, Wageningen UR, 11 p., juni 2007 (aansluiting op onderzoek geurende gewassen)
- Hop, M. (2002): Helenium (sortimentsonderzoek en keuringsrapport): Dendroflora 39, p. 62-93
- Hop, M. (2002): Klimop, de struikvormen onder de loep – De Boomkwekerij 38, p. 20-22
- Hop, M. (2002): Klimop de struikvormen onder de loep – Tuin en Landschap 22, p. 12-15
- Hop, M. (2002): Herfstanemonen, de oudjes doen het nog best – Tuin en Landschap 24, p. 12-14
- Hop, M. (2002): Herfstanemonen, de oudjes doen het nog best – de Boomkwekerij 42, p. 14-16
- Hop, M. (2003): Helenium, vaste plant met mogelijkheden: De Boomkwekerij 47, p. 18-20.
- Hop, M. (2004): Belangstelling voor Helenium zit in de lift – Tuin en Landschap 15, p. 10-12
- Hop, M. (2005): Corylopsis (sortimentsonderzoek) – Dendroflora 42, p. 88-101
- Hop, M. (2006): Buddleja davidii - tussenstand sortimentsonderzoek – Dendroflora 43, p. 59-64
- Hop, M. (2006): Ceanothus - sortimentsonderzoek en keuringsrapport – Dendroflora 43, p. 80-123
- Hop, M. (2006): Buddleja voor vlinders – Onze eigen tuin, herfst 2006, p. 16-17
- Hop, M. (2006): De beste Buddleja's voor vlinders, Vlinders 2, p. 23
- Hop, M. (2006): Hemelsblauwe Amsonia kan ware ster worden – De Boomkwekerij 20, p. 16
- Hop, M. (2007): Namen en gebruikswaarde Corylopsis in kaart - de Boomkwekerij 13, p. 13-14
- Hop, M. (2007): Nieuwe Buddleja's aantrekkelijk voor consumenten en vlinders - De Boomkwekerij 44
- Hop, M. (2007): Sortiment Ceanothus leent zich voor succesvolle toekomst - De boomkwekerij 48, p. 12-14
- Hop, M. (2007): Verrassende haagplanten voor de tuin - De boomkwekerij 51, p. 12-13

3.1.2 Vanaf 2008 (vervolg)

- Hoffman, M. (2008): Cultivar classification of Weigela (2008) – Actae Horticulturae
- Hoffman, M. (2008): Weigela (sortimentsonderzoek en keuringsrapport) – Dendroflora 44
- Hoffman, M. (2008): Hydrangea paniculata (sortimentsonderzoek en keuringsrapport) – Dendroflora 44
- Hoffman, M. (2008): Clethra (sortimentsonderzoek en keuringsrapport) – Dendroflora 44
- Hoffman, M. (2008): Beplanting van boomspiegels – Dendroflora 44
- Hoffman, M. (2008): Weigela (sortimentsonderzoek) – De Boomkwekerij xx
- Hoffman, M. (2008): Hydrangea paniculata (sortimentsonderzoek) – De Boomkwekerij xx
- Hoffman, M. (2008): Clethra (sortimentsonderzoek) – De Boomkwekerij xx
- Hoffman, M. (2008): Beplanting van boomspiegels – De Boomkwekerij xx
- Hoffman, M. (2008): Beplanting van boomspiegels – Tuin & Landschap xx
- Hoffman, M. (2008): Nepeta xxx – Groei & Bloei xx
- Hoffman, M. (2008): Laburnum xxx – Groei & Bloei xx
- Hoffman, M. (2008): Hortensia xxx – Groei & Bloei xx
- Hoffman, M. (2008): Taxus xxx – Groei & Bloei xx
- Hoffman, M. (2008): Caryopteris xxx – Groei & Bloei xx
- Hop, M. (2008): Vaste planten in Nederlands openbaar groen – onderzoeksrapport PPO nr. 425, 64 p.
- Hop, M. (2008): Vaste planten openbaar groen – Groen
- Hop, M. (2008): Vaste plant + bijbehorende kennis stimuleert verkoop aan gemeente – De Boomkwekerij 10, p 14-15
- Hop, M. (2008): Vaste planten openbaar groen – Goede voorbereiding meer dan het halve werk Tuin & Landschap 6, p 52-53
- Hop, M. (2008): Corylopsis, zachtgeel alternatief voor Forsythia – Groei & Bloei 3
- Hop, M. (2008): Functionele vaste planten voor het openbaar groen – Tuin en Landschap xxx
- Hop, M. (2008): Groenelementen met vaste planten – Tuin en Landschap xxx
- Hop, M. (2008): Organisatie rondom vaste planten – Tuin en Landschap xxx
- Hop, M. (2008): Itea (sortimentsonderzoek & keuringsrapport) – Dendroflora 44
- Hop, M. (2008): Itea (sortimentsonderzoek & keuringsrapport) – De Boomkwekerij xxx
- Hop, M. (2008): Buddleja xxx – Groei & Bloei xx
- Hop, M. (2008): Hedera Arborescens Groep xxx – Groei & Bloei xx
- Hop, M. (2008): Vaste planten openbaar groen - Groencontact xxx

3.2 Lezingen en posterpresentaties

3.2.1 Tot 2008

- Hoffman, M. (2004): New Woody Plants, Research and Innovations in the Netherlands – congres IPPS-northeast, 28 september, Milwaukee, Verenigde Staten
- Hoffman, M. (2004): Geurende planten in uw tuin – KMTP afdeling Leiden en omstreken, 18 november, Oegstgeest
- Hoffman, M. (2004): Nepeta Sichtung in Holland – Sichtungskommission Stauden, 7 juni, Sichtungsgarten Weißenstephan, Freising, Duitsland
- Hoffman, M. (2004): New Perennials and perennial Research in the Netherlands – congres IPPS-northeast, 27 september, Milwaukee, Verenigde Staten
- Hoffman, M. (2007): Bureauplant van het jaar (planten en gezondheid van mensen) – TV-programma Max en Loretta, 27 september 2007
- Hoffman, M. (2007): Cultivargroup classification of Weigela – 5th Symposium on the taxonomy of cultivated plants, Wageningen, 15 oktober 2007
- Hoffman, M. (2007): Geurende gewassen – Sortimentsdag Nederlandse Dendrologische Vereniging, Giesenburg, 20 januari 2007
- Hoffman, M. (2007): Groen en gezondheid, van theorie naar praktijk – PSG Klantendag, PPO Bollen Bomen, Lisse, 20 september 2007
- Hop, M. (2005): Mogelijkheden beplantingen van golfbanen – Bijeenkomst golfbaanbeheerders.
- Hop, M. (2003): Resultaten sortimentsonderzoek Anemone: lezing themadag NDV, 18-01-2003, te PPO Boskoop
- Hop, M. (2003): Resultaten sortimentsonderzoek Helenium: lezing themadag NDV, 18-01-2003, te PPO Boskoop
- Hop, M. (2005): Resultaten diverse sortimentsplantingen - Ledenvergadering NBvB kring Oost, Vorden 20 januari.
- Hop, M. (2007): Volwassen Hedera - excursie American Ivy society, Amsterdam 14 mei, 2007 (lezing)

Poster/computerpresentaties

- Hoffman, M. & Hop, M. (2005): Cultivar trials at Applied Plant Research – IPPS, Verenigde Staten.
- Hoffman, M. & Hop, M. (2007): Sortimentsonderzoek heesters, coniferen en vasteplanten – Plantarium 2007, 22-25 augustus 2007
- Hop, M. (2005): Vaste planten voor openbaar Groen – Mechanisatiedagen Boomkwekerij, Brabant.
- Hop, M. (2005): Vaste planten voor openbaar Groen – Urban Design Beurs, de RAI Amsterdam, 26-28 april
- Hoffman, M. & Hop, M. (2007): Sortimentsonderzoek voor de sector – Plantarium augustus 2007, Boskoop

3.2.2 Vanaf 2008 (vervolg)

- Hoffman, M. (2008): Variety trial of Weigela – 1st Symposium on woody ornamentals, Pruhonice (Tsjechië), 26-30 mei, 2008
- Hoffman, M. (2008): Bomen en struiken met aantrekkelijke bast en takvorm – Sortimentsdag Nederlandse Dendrologische Vereniging, Giesenburg, 19 januari 2008
- Hoffman, M. (2008): Caryopteris (sortimentsonderzoek & keuringsrapport) – Sortimentsdag Nederlandse Dendrologische Vereniging, Giesenburg, 19 januari 2008
- Hop, M. (2008): Buddleja davidii (tussenstand sortimentsonderzoek) – Sortimentsdag Nederlandse Dendrologische Vereniging, Giesenburg, 19 januari 2008
- Hop, M. (2008): Ceanothus (sortimentsonderzoek & keuringsrapport) – Sortimentsdag Nederlandse Dendrologische Vereniging, Giesenburg, 19 januari 2008

3.3 Referentiecollecties

Aan het eind van een sortimentsproef blijft een levende collectie juist benaamde planten over. In de meeste gevallen kon deze worden ondergebracht bij een kwekerij of botanische tuin, die de soortechte collectie in stand houdt.

- *Weigela* (ca. 50 cultivars): Botanische tuinen Wageningen
- *Itea* (ca. 10 soorten en cultivars): Botanische tuinen Wageningen
- *Corylopsis* (15 soorten en cultivars): Kwekerij P. Kerkhof
- *Caryopteris* (15 cultivars): Botanische tuinen Wageningen
- *Clethra* (20 cultivars): Botanische tuinen Wageningen
- *Hydrangea paniculata* (35 cultivars): Botanische tuinen Wageningen
- *Laburnum* (5 cultivars): Andre van Nijnatten, Zundert.

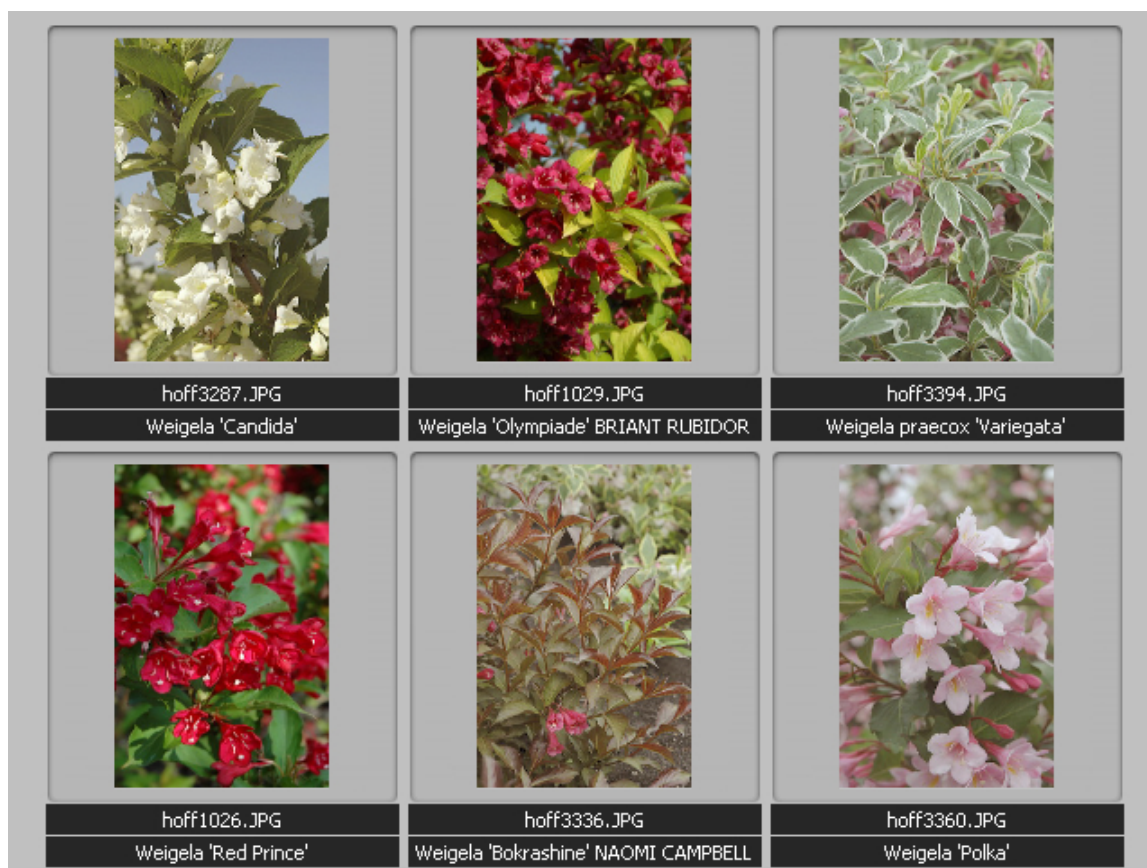
Een selectie van best beoordeelde cultivars van al deze sortimenten staat nu in de sortimentstuin Harry van de Laar in Boskoop

3.4 Foto's en herbarium

Voor het vastleggen van de identiteit van de verschillende soorten en cultivars zijn van *Corylopsis*, en *Caryopteris* herbariumexemplaren ingelegd. Voor de andere gewassen is ervoor gekozen om dit niet te doen, omdat daar identificatie beter mogelijk is aan de hand van een beschrijving of foto. De herbariumcollectie wordt bewaard in het Herbarium Vadense van de vakgroep Biosystematiek van Wageningen Universiteit.

In principe is van alle onderzochte soorten en cultivars beeldmateriaal gemaakt, voor het vastleggen van de identiteit en ter promotie. Deze foto's worden bewaard in het archief van PPO sector Bomen in Lisse. Kopieën (ca. 630 foto's) zijn ter beschikking gesteld aan PPH en worden door hen ingevoerd in PlantScope.

Samenvatting

Dit verzamelproject bestond uit een aantal deelonderzoeken. Deze kunnen worden onderverdeeld in sortimentsopplantingen (rassenproeven) en themaonderzoeken. Daarnaast bood dit project ruimte om het eindtraject van enkele veredelingsprogramma's uit te voeren en om nog een aantal artikelen te schrijven en lezingen te geven van onderwerpen uit het voorgaande sortimentsproject.

Van de volgende gewassen zijn rassenproeven uitgevoerd: *Caryopteris* (15), *Itea* (10), *Laburnum* (5), *Weigela* (50), *Buddleja davidii* (40), *Clethra* (20), *Corylopsis* (15), *Hydrangea paniculata* (35) en *Ceanothus* (40). Tussen haakjes staat het aantal verschillende cultivars/planten. Hiervan zijn i.s.m. de KVBC keuringen uitgevoerd.

Daarnaast zijn ook themaonderzoeken uitgevoerd. Dit waren: (1) Geurende gewassen, (2) Heesters met aantrekkelijke bast en takvorm, (3) Nieuw sortiment voor kleine hagen, (4) Beplanten van boomspiegels en (5) vaste planten voor extensief beheer.

Van alle genoemde onderzoeken is een eindrapport verschenen, meestal in Dendroflora (17 stuks), aangevuld met vakbladpublicaties (32 stuks), consumentenartikelen (11 stuks), internationale/wetenschappelijke artikelen (3 stuks) en lezingen en posterpresentaties (23 stuks). Een deel van deze output zal in 2008 verschijnen onder een nieuw vervolgproject.

Bijlage 1

International Trials of Hydrangea paniculata cultivars

Description of the project

1. Cooperating organisations (alphabetical):

Bund deutscher Baumschulen (BdB), Germany

Dr. Burkhard Spellerberg burkhard.spellerberg@bundessortenamt.de

Susanne Haslage Bund deutscher Baumschulen
Attn.: Susanne Haslage
Prüfstelle Rethmar
Hauptstrasse 1
31319 Sehnde
Deutschland
tel.: +49 5138 608642
fax: +49 5138 608670
e-mail: susanne.haslage@bundessortenamt.de

Institut National d'Horticulture (INH), France

Hélène Bertrand helene.bertrand@inh.fr

Gilles Galopin Gilles Galopin
Maitre de conférences en Horticulture
Ornementale
INH, rue Le Nôtre
49045 Angers cedex 01
France
tel : +33 2 41 22 54 30
fax : +33 2 41 22 55 15
e-mail : Gilles.Galopin@inh.fr

Royal Boskoop Horticultural Society (RBHS), The Netherlands

Ronald Houtman KVBC
Attn.: Ronald Houtman
Voorofscheweg 390
2771 MS Boskoop
Nederland
tel.: +31 172 230434
fax: +31 172 230433
e-mail: rhoutman@cistron.nl

Royal Horticultural Society (RHS), United Kingdom

Linda Jones

The Royal Horticultural Society's Garden
Attn.: Mrs. Linda Jones
Wisley, Woking
Surrey
GU23 6QB Engeland
tel: 01483 212450
fax: 01483 211750
e-mail: lindaj@rhs.org.uk

2. Outline of the project

1. The four organisations are chosen because they are not directly founded by one or a few companies, so a high level of objectivity can and will be maintained. It is possible other countries will be represented in future projects, but this project is started with these four parties.
2. A trial of *Hydrangea paniculata* cultivars will be conducted, in which the same cultivars will be planted in all four countries, with a maximum of two trial sites per country. These sites will be divided as follows:

Germany:	2 sites	Hannover Weihenstephan
France:	1 site	Angers
The Netherlands:	2 sites	Boskoop Leersum
United Kingdom:	1 site	Wisley
3. All rooted cuttings will be delivered by the RBHS, who will coordinate this international trial.
4. The RBHS will coordinate this first international trial of *Hydrangea paniculata* cultivars. The secretary of the Trials Committee of the RBHS will visit all organisations at least once a year to discuss the progress of the trial.
5. If and when starting other international trials, other organisations will be asked to coordinate these by rotation.
6. All involved organisations will operate according to one timetable:

2003:	propagation of cultivars
2004:	planting of the trial sites
2005:	trials
2006:	trials
2006/2007:	report
7. Each organisation carries out trials according to their own standards, however, a standardisation of documents will be carried out by the BdB. These will be sent to all participants in a later stage.
8. Each organisation will be able to award the better cultivars in their own tradition.
9. One report, in which all results from all participants are published, will be written. This report will be published in Dutch, English, French and German.
10. Of course all participants are free to write publications in their own tradition, apart from the international report.
11. During the trials all correspondence will be done in English.
12. It will be possible for all participants to trial at the site(s) of another participant. Of course after making an appointment.
13. The name "Euro-Trials" is accepted by all participants